

Cambridge Papers

ESTE CAPITALISMUL FALIMENTAR
DIN PUNCT DE VEDERE MORAL?
CINCI DEFECTE DE ORDIN MORAL
ȘI CONSECINȚELE LOR SOCIALE

Michael Schluter

CAMBRIDGE

JUBILEE
CENTRE
A BIBLICAL VISION FOR SOCIETY

ESTE CAPITALISMUL FALIMENTAR DIN PUNCT DE VEDERE MORAL?

Cinci defecte de ordin moral și consecințele lor sociale

Michael Schluter

Articol publicat în seria *Cambridge Papers*

Septembrie 2009

Traducător: Adina Petric

Editura Excelsior Art

2013

Originally published in Cambridge Papers series,
by The Jubilee Centre (Cambridge, U.K.) under the title
Is Capitalism morally bankrupt?

Five moral flaws and their social consequences
Volume 18, Number 3, September 2009.

@ 2009 by Michael Schluter

All rights reserved.

Published with permission of The Jubilee Centre,
3 Hooper Street, Cambridge, CB1 2NZ, UK
www.jubilee-centre.org/cambridge_papers
Charity Registration Number 288783.

Ediția în limba română, publicată cu permisiune
sub titlul

Este capitalismul falimentar din punct de vedere moral?

Cinci defecte de ordin moral și consecințele lor sociale
de Michael Schluter,

apărută sub egida Centrului Areopagus din Timișoara
Calea Martirilor nr. 104
www.areopagus.ro

cu sprijinul oferit de
European Christian Political Foundation.

Începând cu anul 2011, activitățile desfășurate de ECPF sunt susținute financiar de către Parlamentul European. Responsabilitatea pentru orice comunicare sau publicație redactată de ECPF, sub orice formă sau prin orice mijloc, revine organizației ECPF. Parlamentul European nu este responsabil pentru modurile în care va fi folosită informația conținută aici.

Coordonatori proiect:

Dr. Alexandru Neagoe, Dr. Paulian T. Petric

Toate drepturile rezervate asupra prezentei ediții în limba română. Prima ediție în limba română.

Traducător: Adina Petric

Editor coordonator: Dr. Paulian T. Petric

Cu excepția unor situații când se specifică altfel, pentru citatele biblice s-a folosit traducerea D. Cornilescu.

Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a Centrului Areopagus din Timișoara. Dacă există vreo discrepanță între versiunea engleză și cea română, versiunea engleză are întâietate.

„Prevăd în viitorul apropiat venirea unei crize care mă neliniștește și mă face să tremur pentru siguranța țării mele. S-a instaurat supremația corporațiilor și va urma o eră a corupției la nivel înalt, iar puterea financiară a țării va urmări să-și prelungească domnia acționând asupra prejudecăților oamenilor, până când bogăția va fi adunată în câteva mâini și Republica va fi distrusă.” (Citat atribuit lui Abraham Lincoln)¹

„Este necesară o nouă lume a unor politici mai noi și mai puternice – măsuri care să întărească familiile și comunitățile noastre, să abordeze problema dezintegrării relaționării sociale și să favorizeze înrădăcinarea mai mult decât mobilitatea...” (James Gustav Speth)²

Rezumat

Mulți creștini acceptă capitalismul ca fiind în ansamblu compatibil cu învățătura biblică. Succesul economic al acestuia pare să justifice atribuirea originilor sale teologiei creștine.³ Această încredere în capitalism drept cel mai bun sistem economic existent reflectă însă eșecul creștinilor în a recunoaște faptul că această concepție este una dintre forțele principale ce duc la decăderea socială și morală în societățile occidentale. Acest articol va sublinia cinci defecte prezente în fundamentele filozofice ale capitalismului corporatist și în instituțiile sale (arătând impactul devastator al acestor defecte asupra familiilor și comunităților) și modul în care defectele respective contribuie la dezvoltarea unor corporații imense și la o centralizare a puterii în stat. Creștinii trebuie să caute de urgență o nouă ordine economică bazată pe revelația biblică. O astfel de alternativă va fi prezentată într-un număr viitor al seriei *Cambridge Papers*.

Oferă capitalismul un răspuns?

Beneficiile economice ale capitalismului corporatist sunt evidente pentru noi toți. Paul Collier

consideră că un miliard de oameni au fost scoși din starea de sărăcie în ultimii treizeci de ani prin incorporarea economiei lor în sistemul de comerț internațional de factură capitalistă.⁴ Mulți dintre noi în Marea Britanie ne bucurăm de beneficiile oferite de călătoria cu avionul, de computere, iPod-uri și telefoane mobile – existența tuturor acestora fiind posibilă datorită eficienței corporațiilor capitaliste. Atunci când cineva apropiat nouă se îmbolnăvește grav sau are un accident, care dintre noi nu este recunoscător pentru medicamentele și tehnologia modernă – acestea fiind, la rândul lor, produse ale mega-corporațiilor?

În ce privește beneficiile politice, capitalismul a dus în multe țări la înlocuirea aristocrațiilor feudale cu sisteme politice bazate pe merit, și, după cum se poate demonstra, este o strânsă legătură între capitalism și democrație. După cum sugerează Novak, „democrația politică este compatibilă în practică doar cu o economie de piață”.⁵ Desigur, capitalismul nu este singura formă de economie de piață imaginabilă, dar este singura cu care este familiară majoritatea populației contemporane. Pentru mulți, a trăi într-o societate capitalistă este un ideal înalt și milioane de oameni din fostele țări comuniste aspiră la un astfel de trai.

Deși există o îngrijorare serioasă cu privire la activitățile corporațiilor moderne, în special în ce privește exploatarea forței de muncă și impactul asupra mediului înconjurător, criticile aduse pot fi exagerate. Unele companii de mare anvergură au grijă de angajații lor, oferind instruire și posibilitatea avansării în carieră fără vreo discriminare de sex, clasa socială sau apartenență etnică. Astfel de companii încurajează responsabilitatea de cetățean, donează cu generozitate unor instituții de caritate și adoptă tot mai multe măsuri pentru protejarea mediului înconjurător – toate în numele unei responsabilități sociale la nivelul corporației.

Mai mult, se afirmă adesea faptul că filosofia capitalismului se sprijină în mare măsură pe valori creștine. Conform celor spuse de primii susținători ai capitalismului (printre care Adam Smith), acest sistem ține cont de condiția păcătoasă a inimii omului. Astfel, în loc să se bazeze pe stat pentru alocarea resurselor și fixarea prețurilor (domenii care pot fi influențate cu ușurință de lăcomia umană), piețele economice impersonale determină aceste lucruri – fiecare participant la dinamica pieței urmărind propriul său interes. Lăcomia oricărei persoane individuale este limitată, de fapt, de inițiativele celorlalți prin mecanismul pieței. Citând cuvintele unui important gânditor de stânga, „Piața liberă rămâne, în definitiv, un factor de promovare a socializării, o modalitate de conectare a ființelor umane, chiar de creare a unor legături de fraternitate sau cel puțin de recunoaștere reciprocă. De aceea, piața liberă este opusul corupției”.⁶ Într-adevăr, învățătura biblică presupune existența unei piețe libere pentru schimbul de bunuri și servicii, condiția fiind ca schimburile comerciale să fie drepte și corecte,⁷ iar comercianții să nu adune hrană în perioadele de criză economică.⁸

Pe lângă aceste lucruri, pentru ca ființele umane să reflecte întru totul chipul Creatorului lor, ele trebuie să aibă posibilitatea de a-și manifesta responsabilitatea – ceea ce implică a lua decizii și a avea parte de „libertate”. Această libertate înflorește doar acolo unde deciziile și schimburile economice nu sunt constrânse de interese puternice de natură politică sau socială. De aceea, învățătura biblică avertizează – atât în Vechiul, cât și în Noul Testament – asupra riscurilor unui monopol al puterii statului.⁹ În mod tradițional, cei care au fost în favoarea capitalismului au fost cei care au pledat cel mai asiduu pentru limitarea puterii guvernării centrale.

Având dovezi clare cu privire la beneficiile economice ale capitalismului și cu privire la

Înrădăcinarea sa în concepția creștină asupra lumii, de ce ar trebui creștinii să pună la îndoială legitimitatea acestui sistem economic? După cum vom vedea mai jos, eșecurile capitalismului pornesc în principal de la corporațiile care s-au dezvoltat ca principala forță motrice a acestui sistem. De aceea este important să distingem între acele defecte de natură morală ce sunt intrinseci capitalismului și cele care pot fi atribuite capitalismului corporatist, mai precis formei legale a instituțiilor sale.

Contextul teologic

Prin specificul lor, articolele din seria *Cambridge Papers* nu sunt doar un apel general la conștiință, ci mai degrabă o analiză a problemelor existente, având drept cadru revelația biblică. Acest lucru permite nu doar o abordare critică a principiilor sau valorilor, dar de asemenea oferă un element de reper pentru evaluarea „instituțiilor”, definite de Douglass North drept „regulile, formale și informale, care guvernează comportamentul organizațiilor și persoanelor”.¹⁰

Punctul de pornire în evaluarea „instituțiilor” economice și sociale îl reprezintă faptul că Dumnezeu este Ființă în relație, iar prioritatea Sa nu este creșterea economică, ci relaționarea corectă atât între umanitate și Dumnezeu, cât și între ființele umane.¹¹ Această focalizare relațională este tema principală atât în Vechiul, cât și în Noul Testament. Când Isus enunță cele mai importante principii morale, și anume „să-L iubești pe Dumnezeu și pe aproapele tău”,¹² El subliniază faptul că preocuparea pentru relații este superioară bunăstării financiare, deoarece dragostea este o calitate a relațiilor.

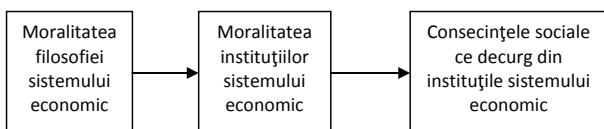
Un aspect mult mai controversat al metodologiei folosite aici este derivarea normelor morale din regulile economice și sociale ce guvernează Israelul descris în Vechiul Testament. Deși acestea

trebuie să fie înțelese în lumina învățaturii Noului Testament și să fie interpretate cu grijă în contextul lor istoric, ele oferă o importantă sursă de reflecții biblice asupra eticii și se regăsesc în mod explicit în învățătura lui Hristos,¹³ și ulterior în cea a lui Pavel.¹⁴ Hristos cel înviat este Domn peste tot ceea ce există, așadar și peste fiecare aspect al vieții umane.¹⁵ Reflectând asupra modului în care legile sociale și economice ale Scripturii vechi-testamentare exprimă caracterul relațional al lui Dumnezeu, creștinii de astăzi pot descoperi care sunt principiile ce ar trebui să guverneze sistemul economic și financiar contemporan, și în consecință ce anume implică domnia lui Hristos asupra acestui sistem. Abordarea prezentată aici se regăsește în detaliu în documentul *Jubilee Manifesto*.¹⁶

Cinci defecte de ordin moral ale capitalismului corporatist

Capitalismul stabilește un cadru în care, la nivel individual și cel al societății, se iau decizii cu privire la domeniul afacerilor și al finanțelor. Capitalismul va fi analizat aici din perspectiva manifestărilor sale contemporane, în care corporația este actor și motor principal, iar guvernele naționale și agențiile internaționale stabilesc multe dintre reguli într-un mod care deseori promovează ierarhizarea și „echilibrarea”. Acest articol se va focaliza asupra modelului anglo-american ca manifestare extremă a capitalismului, deși defectele sunt vizibile într-o oarecare măsură în toate economiile capitaliste.

Există trei aspecte prin prisma cărora poate fi evaluată moralitatea unui sistem economic:

Nu este suficient să examinăm doar consecințele unui sistem economic; trebuie de asemenea examinate cauzele acelor consecințe, și anume filosofia socială și „instituțiile” sociale. În cele ce urmează, vom analiza un aspect major în care filosofia care stă la baza capitalismului intră în conflict cu etica biblică, apoi vom studia patru modalități prin care instituțiile capitalismului fac același lucru, urmând ca în final să analizăm două dintre consecințele sociale distructive determinate de aceste cinci defecte de ordin moral din capitalism.

1. O viziune exclusiv materialistă

Conform accepțiunii generale, capitalismul este preocupat de dezvoltarea și folosirea capitalului; și totuși, el are „efecte secundare” extrem de semnificative. Capitalismul se bazează fără reținere pe interesul pentru profit în afaceri și câștig personal: el promovează idolatrizarea banilor, pe care Isus îi descrie prin cuvântul „Mamona”.¹⁷ Pericolele morale ale capitalismului corporatist sunt similare, deoarece corporația modernă este condusă în principal de un interes materialist egoist manifestat de acționari. Adam Smith a încercat să găsească un argument moral pentru preocuparea pentru îmbogățire: el a afirmat că, dacă fiecare persoană urmărește câștigul personal, atunci în mod surprinzător rezultatul este binele economic colectiv. Dar urmărirea propriului interes este la o distanță enormă de accentul biblic pus pe „dragoste”¹⁸ – atitudine care cere o viață preocupată de ceilalți. Oamenii sunt priviți de companii ca o resursă sau ca un cost în evaluarea profitului și pierderilor, ignorându-se cadrul mai larg sau contextul relațional. Prin urmare, capitalismul trebuie să fie mereu împiedicat să distrugă capitalul social de care depinde pentru existența sa în viitor.

Această focalizare pe capital duce înspre idolatrizarea bogăției la nivel personal și totodată la

idolatrizarea creșterii economice la nivel corporatist și național. Ea îl invită pe Mamona să îl înlocuiască pe Dumnezeu și să devină centrul loialității umane, încalcându-se astfel prima și cea mai importantă dintre Cele Zece Porunci.¹⁹ Acționarii sunt preocupați de propria îmbogățire, fără a avea multe informații asupra modului cum este aceasta generată; conducerea managerială manifestă o insuficientă preocupare pentru structurile de personal de la nivelele de jos ale companiei; iar clienții sunt convinși de reclamele corporatiste să urmărească propria lor gratificare în multele sale moduri de manifestare. La nivel sistemic, în capitalism companiile caută să extindă consumul actual al produselor dincolo de acoperirea unei nevoi, cu scopul de a genera beneficii enorme pentru furnizorii actuali de capital; ei caută să genereze acest consum adițional prin folosirea reclamelor ce sugerează ideea de „învechire” și prin accentuarea îndatorării. Aceasta nu este o „conspirație” malefică, ci este modul în care funcționează sistemul. Cu toate acestea, consecința nu este doar subminarea preocupării personale pentru realitățile spirituale și sărăcirea multor familii cu un venit mic; principala consecință este crearea unor diferențe mari și tot mai accentuate de venituri – diferențe ce au, la rândul lor, consecințe negative în ce privește coeziunea socială. De exemplu, în Statele Unite, venitul celor 20 la sută dintre salariații americani care au salariile cele mai mari (venit ajustat pe baza inflației) a crescut cu 100 la sută din 1970, în timp ce în cazul celorlalți salariați, venitul a scăzut cu 10 la sută.²⁰

2. Răsplată fără responsabilitate

Economiștii susțin că banii adunați de o societate de asigurare sunt direcționați spre aceia care pot aduce profitul cel mai mare, și anume spre aceia care îi vor folosi cel mai eficient și care vor face să crească cel mai repede bunăstarea societății.

Furnizorii de capital trebuie recompensați doar pentru faptul că permit folosirea capitalului lor de către altcineva. Totuși, Isus pare că a înțeles în mod diferit argumentul unei recompense diferențiate. În parabola talanților, Isus atribuie Stăpânului (când acesta se adresează slujitorului leneș) afirmația că a „câștiga” bani din dobânda la o sumă împrumutată înseamnă „a secera de unde nu ai semănat”,²¹ acționând contrar unei dreptăți naturale. Investitorii care împrumută cu dobândă își asumă câteva riscuri minore; dar ei nu își asumă nici o responsabilitate pentru cum anume și în ce scop sunt folosiți banii. Prin contrast, Isus pare a fi în primul rând preocupat de implicațiile relaționale ale modului în care sunt folosiți banii; acest aspect include impactul asupra relației unei persoane cu Dumnezeu și cu semenii.²² În general, îndatorarea financiară are ca rezultat distanțarea în relații mai degrabă decât o „apropiere” relațională, deoarece creditorul nu are de obicei nici un interes să păstreze o legătură apropiată – și nici măcar una ocazională – cu persoana căreia i s-a făcut împrumutul.

Distanța relațională dintre furnizorul de capital și consumator – distanță creată astăzi prin îndatorarea financiară și, de asemenea, prin finanțarea pe baza vânzării de acțiuni – poate fi văzută cu ușurință în activitățile unor corporații de mari dimensiuni. În general, furnizorii de capital au un rol nesemnificativ (sau chiar inexistent) în luarea deciziilor la nivelul companiei, excepție făcând probabil situațiile de insolvență. Majoritatea investitorilor oferă finanțare pe bază de acțiuni printr-un intermediar financiar (de exemplu, un fond de pensii); adesea ei nici nu știu (sau le este indiferent) în care companii dețin acțiuni. Rareori acționarii individuali participă la adunările generale anuale ale companiei; chiar și intermediarii financiari nu fac eforturi în a influența politica financiară a companiei – preferând să se „retragă” dacă lucrurile iau o întorsătură negativă, deoarece costurile sunt mai mici, decât să încerce

să influențeze deciziile unei companii. În mod similar, comerțul cu produsele derivate nu implică responsabilitate față de acțiunile companiei respective.

Întrucât cumpărarea de acțiuni prin intermediul bursei nu aduce fonduri suplimentare companiei alese, este greu de găsit vreo deosebire între o astfel de cumpărare și pariurile de la cursele de cai. Intenția investitorului nu este de a ajuta la dezvoltarea companiei, ci de a avea un profit într-un timp scurt; investitorii nu își vor folosi abilitățile sau resursele pentru a ajuta la performanța companiei. Singurul mod prin care cumpărarea de acțiuni contribuie la performanța unei companii este în contextul creșterii de capital și probabil în situația în care compania este preluată de un nou acționar. Așa după cum, în parabola talanților, depunerea banilor la bancă este descrisă de Isus ca însemnând „a secera de unde nu ai semănat”,²³ cu siguranță aceeași remarcă s-ar preta pentru majoritatea tranzacțiilor de la bursă din zilele noastre. Isus pare să pună sub semnul întrebării în ce măsură este legitim ca o persoană să stea acasă, relaxată, cu picioarele pe birou, și să fie răsplătită în același mod ca persoana care în mod activ face comerț cu bunuri sau lucrează toată ziua în fabrică. Așa după cum revoluționarii americani și-au luat ca slogan „nici o taxare fără reprezentare”, oare nu cumva noi ar trebui să adoptăm astăzi sloganul „nici o răsplată fără responsabilizare, nici un profit fără implicare”?

3. Răspunderea limitată a acționarilor

Corporația, care a avut – la începuturile capitalismului – unul dintre cele mai mici roluri, este astăzi motorul principal al creșterii economice. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, companiilor li s-a permis să devină persoane juridice, separate de acționarii lor; companiile sunt proprietare de bunuri și au multe dintre drepturile și privilegiile legale de care beneficiază o persoană fizică. Dacă

aceste companii se înregistrează cu statutul de companii cu răspundere limitată, acționarii nu pot fi trași la răspundere decât pentru valoarea de capital promisă sau plătită pentru acțiunile lor.

Răspunderea limitată este contrară învățăturii biblice, în special pentru că ea permite, prin legislația aferentă, ca datoriile să rămână neplătite în cazul insolvenței. Aceasta contravine unei obligații morale fundamentale.²⁴ Și mai grav, după cum s-a observat în ultimul deceniu, creditorii ce nu își mai primesc banii înapoi sunt de cele mai multe ori angajați, consumatori și companii mici care furnizează bunuri sau servicii, și care sunt prea puțin sau deloc familiarizați cu circumstanțele financiare ale unei companii mai mari și care pot fi străini de domeniul financiar, în timp ce băncile și conducerile executive bine plătite pot foarte bine să-și consolideze poziția. Adesea această situație duce la nedreptate. Ca exemple, putem menționa falimentele companiilor Enron, WorldCom și XL.²⁵

Susținătorii capitalismului ar putea aduce drept argument felul în care răspunderea limitată a avut drept rezultat o mobilizare masivă de capital pentru inițiative productive, care probabil altfel nu ar fi apărut; dar răspunderea limitată are și multe consecințe negative, neintenționate. Datorită faptului că, în cazul unui împrumut, sunt reglementate prin contract riscurile pierderilor („downside risks”), nu și posibilitățile de câștig („upside risks”), conducerea managerială a unei companii – cu susținere din partea acționarilor – este dispusă să împrumute sume imense comparativ cu valoarea capitalului de bază al firmei, impunând astfel firmei respective un ritm frenetic de creștere. Aceste corporații gigantice au o putere enormă de piață, care poate cu ușurință să zdrobească competitorii de mici dimensiuni. În sectorul financiar, schemele de stimulare recompensează adesea asumarea riscului în mod excesiv în situații

de reușită, fără impunerea unor penalități în caz de pierderi – reflectând astfel poziția acționarilor față de riscuri. Pierderile enorme ce decurg de aici trebuie să fie acoperite de plătitorii de taxe pentru a limita fluctuațiile în plan economic și politic.

4. Dezrădăcinarea oamenilor

În Vechiul Testament, legile Anului Jubiliar cereau ca la fiecare cincizeci de ani, întreaga proprietate rurală să fie restituită gratuit descendenților familiei ce a deținut inițial proprietatea. Acest lucru a asigurat o înrădăcinare pe termen lung pentru fiecare familie extinsă,²⁶ a întărit credințioșia față de Dumnezeu și a contribuit la solidaritatea familiei. Aceste consecințe sunt subliniate, prin antiteza lor, în istorisirea despre via lui Nabot.²⁷ O importantă consecință indirectă a legilor despre restituirea proprietății în Anul Jubiliar a fost asigurarea unei anumite dreptăți în distribuirea și deținerea de proprietăți, ceea ce a contribuit la o distribuire echilibrată a puterii politice.

Prin contrast, capitalismul privește pământul și proprietatea drept bunuri fără semnificație relațională. Efectele ignorării rolului pământului în identitatea și solidaritatea familiei pot fi văzute în istorie în inițiativele de tipul „enclosure movement” [îngrădire a unor proprietăți deținute inițial în comun și transformare a lor în proprietăți private – n.ed.], când familii cu venituri mici au fost deposedate de drepturile lor tradiționale asupra pământului datorită intervenției unor puternici proprietari de pământuri, determinând o migrație în masă înspre orașe.²⁸ În zilele noastre există puține legi de protejare împotriva realocării locuințelor atunci când salariații își pierd locurile de muncă și nu mai pot face față dobânzilor ipotecare. Aceasta contribuie la dezrădăcinarea multor familii și totodată influențează distribuția venitului, dată fiind importanța proprietății ca formă a bunăstării.

Unii economiști susțin că beneficiul ruperii acestei legături între oameni și locuri constă în creșterea productivității muncii și creșterea economică națională, pentru că oamenii se pot muta mai ușor spre locul unde productivitatea lor este mai ridicată (și implicit salarizarea mai bună). Însă odată ce membrii familiei extinse nu mai locuiesc aproape unii de alții, iar comunitățile devin mai instabile, oameni nu își mai pot asuma roluri sociale tradiționale. De exemplu, bunicii nu mai pot avea grijă de nepoți, iar responsabilitatea pentru grija față de bătrâni și față de cei cu dizabilități revine statului, costurile fiind acoperite din impozite. Economiiștii au ignorat constant „costurile indirecte” de natură economică și relațională ale mobilității, și anume costurile generate – la nivelul familiei și al societății – de mutarea unei persoane sau a unei familii dintr-un loc în altul.

5. Legi de protecție socială inadecvate

Cadrul legal în care operează capitalismul corporatist este rezultatul filosofiilor dominante (în plan economic și politic) și al puterii diferitelor grupuri de interes aflate în competiție. Capitalismul nu are însă nici un instrument de protejare a celor vulnerabili prin constrângeri de natură economică. În ceea ce-i privește pe consumatori, se presupune că aceștia sunt capabili să aibă grijă de ei înșiși, astfel că se pune accent pe libertatea persoanei de a produce sau de a consuma ceea ce dorește, fără ca statul să interfezeze. Se crede că, prin liberalizarea pieței, companiile vor opera cu o eficiență sporită, ceea ce va duce la mai multă bogăție și la un nivel de trai mai ridicat. Această perspectivă este în interesul sectorului corporatist, astfel că datorită puternicului lobby și datorită slabei opoziții din partea sindicatelor sau a instituțiilor religioase, această concepție a ajuns dominantă.

Liberalizarea presupune că există constrângeri minime în ce privește disponibilitatea și promovarea

creditului de consum, deși sunt binecunoscute consecințele devastatoare ale îndatorării, atât pentru sănătatea personală, cât și pentru relațiile familiale.²⁹ Prin contrast, legile biblice stipulează că asupra împrumuturilor nu se percepe dobândă,³⁰ și toate împrumuturile trebuie anulate la fiecare șapte ani.³¹ Liberalizarea cere ca oferta de muncă să acopere integral fiecare zi din săptămână (24/7), în timp ce legea biblică protejează o zi din șapte, rezervând-o pentru priorități non-lucrative incluzând odihna, închinarea și familia.³²

În ultimii ani, în Marea Britanie liberalizarea a dus la îndepărtarea limitelor asupra orarului localurilor și îndepărtarea instrumentelor de protecție față de creditul de consum și față de pariuri și jocuri de noroc. Dar avem suficiente dovezi care arată că o proporție semnificativă a populației este slab echipată să facă față acestor „libertăți” – iar aceasta din diverse motive: incapacitate mentală, grijă părintească necorespunzătoare, lipsă de educație, slăbiciuni de caracter și alți factori. Consecințele negative au impact nu doar asupra persoanelor în cauză care iau decizii dăunătoare, ci totodată au impact și asupra soțului/soției, asupra copiilor, rudelor, prietenilor și asupra altora din cercul apropiat care sunt financiar sau emoțional afectați negativ de aceste decizii.³³

Două consecințe ale defectelor de ordin moral din capitalismul corporatist

1. Dezintegrarea familiei și comunității

Oare contează cu adevărat această dezintegrare a familiei și comunității – dezintegrare provocată de capitalism și descrisă anterior? Nu ar putea trăi oamenii în zilele noastre fericiți și sănătoși fără sprijinul relațional al familiei și al comunității? Dovezile ne arată că acest lucru nu este posibil. Efectele dezintegrării familiei sunt adesea devastatoare, existând dovezi concludente în acest

sens. Acestea includ abuz asupra copilului (în special în familiile cu părinți vitregi), violență domestică, probleme de sănătate, lipsa educației, dificultăți în găsirea unui loc de muncă și o puternică înclinație înspre delincvență și consum de droguri.³⁴ Alte consecințe sunt: dificultatea de a menține căsniciile durabile (dificultate cu care se confruntă în special cei ai căror părinți au divorțat), un risc mai mare al singurătății la bătrânețe, depresia și apariția unor boli mintale.³⁵ În națiunile capitaliste, profitul câștigat în unele secțiuni ale societății trebuie să fie folosit pentru a contracara accentuarea „sărăcirii relaționale” care se extinde asupra unui procent tot mai mare al populației. Pericolul constă în faptul că, în timp, aceste probleme relaționale se vor consolida și se vor multiplica. Există un grup de experți care consideră că dezintegrarea relațiilor în Marea Britanie – privită din perspectiva cazurilor de divorț și de familii monoparentale – a atins un nivel în care situația este ireversibilă.³⁶

Efectele dezintegrării familiei și comunității sunt mult mai profunde și mai ample decât o arată dovada amintită anterior. Lipsa stabilității în relații amenință în cazul multor oameni percepția propriei identități, ducând la o stare profundă de neliniște și nefericire. Această lipsă de stabilitate se răsfrânge, de asemenea, și asupra capacității de intimitate. La nivel național, familiile joacă un rol crucial în transmiterea culturii; a proteja familiile înseamnă a asigura o continuitate a bogatei diversități culturale și lingvistice ce îi caracterizează pe oameni, ceea ce contribuie decisiv la creativitatea și dezvoltarea fiecărei ființe umane.

2. Corporații și sisteme guvernamentale de proporții

A doua consecință, pe termen lung, a curențelor capitalismului este creșterea masivă a cheltuielilor guvernamentale. Pentru că numărul familiilor afectate crește constant, se extinde și

întregul aparat birocratic al statului. Cheltuielile guvernamentale pentru sistemul de ajutor social au atins un nivel pe care mulți îl consideră imposibil de susținut; totuși, fără acest sistem, multe persoane vulnerabile ar rămâne fără sprijin material sau emoțional. În al doilea rând, datorită faptului că între timp corporațiile au devenit organizații gigantice, au crescut totodată mărimea și forța agențiilor guvernamentale menite să reglementeze funcționarea acestor corporații, pentru ca astfel statul să poată asigura o putere care să contracareze expansiunea corporațiilor.

Oare este importantă mărimea și puterea statului? Sunt mai multe motive datorită cărora, pe termen lung, un stat puternic, centralizat, devine o amenințare la libertatea personală, la stabilitatea familiei și a comunităților locale, și totodată o amenințare la adresa instituțiilor societății civile. Pe măsură ce agențiile de stat preiau multe din rolurile familiei și ale comunității locale, ele subminează înseși motivele pentru care există familia și comunitatea, diminuând astfel loialitatea și devotamentul oamenilor față de aceste instituții. De exemplu, dacă o persoană înrudită este fără un loc de muncă, bolnavă sau săracă, nu mai este responsabilitatea familiei să ofere ajutor. Pierderea responsabilității personale față de familie sau comunitate ar putea fi una din cauzele diminuării angajamentului politic – situație reflectată de prezența scăzută la alegerile locale și naționale. Există totodată și pericolul unor înțelegeri ascunse între guvernanți și oameni de afaceri, pentru urmărirea unor avantaje financiare reciproce, ceea ce conduce la o supraveghere deficitară a corporațiilor de către instituțiile statului. Prin urmare, pericolul cel mai grav constă în faptul că aceste corporații cresc dincolo de posibilitatea unei regularizări eficiente, iar guvernarea se desprinde de ancorarea sa democratică, ceea ce face ca atât instituțiile din mediul de afaceri, cât și cele

guvernamentale să devină arogante și opresive. Abraham Lincoln a prevăzut cu claritate această posibilitate.³⁷

Concluzie

Așadar este capitalismul falimentar din punct de vedere moral? Doar despre oameni se poate spune că sunt „falimentari din punct de vedere moral”, deoarece oamenii – și nu sistemele economice – au o relație cu Dumnezeu. La nivel personal, indiferent de sistemul economic, „toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu”.³⁸ Sistemele economice pot fi însă o cauză a păcătuirii oamenilor, iar Isus avertizează cu privire la gravitatea unei asemenea situații.³⁹ Deși toate sistemele politice și economice au într-o anumită măsură defecte de ordin moral, sunt puțini cei care susțin că toate sistemele sunt la fel de viciate. Așadar, cât de viciat este capitalismul? În ce măsură capitalismul contribuie la falimentul moral al unei națiuni?

Imaginați-vă o lume în care ființele umane să nu aibă nevoie de familie și de comunitate pentru atașament, maturizare și sprijin relațional; o lume în care toate ființele umane să se nască în familii stabile, cu un puternic sentiment de responsabilitate personală unii față de alții și față de mediul înconjurător; o lume în care L-am putea găsi pe Dumnezeu cu ajutorul banilor, și nu printr-o preocupare asiduă de a găsi sensul vieții. Într-o astfel de lume, capitalismul corporatist s-ar putea sustrage acuzației de a fi, ca sistem, falimentar din punct de vedere moral și chiar de a fi cauza degradării morale la nivel personal. Dar lumea în care trăim nu este o astfel de lume.

Dacă sistemul capitalist corporatist contribuie semnificativ la falimentul moral al societăților occidentale, oare creștinii ar putea totuși să accepte acest sistem ca parte a contextului lor cultural și să se concentreze doar asupra evanghelizării personale

și asupra împlinirii nevoilor individuale? Profeții au considerat că poporul lui Dumnezeu trebuie să abordeze nu doar simptomele, ci în primul rând cauzele decadentei și nedreptății sociale.⁴⁰ Același lucru l-a afirmat și Isus Însuși.⁴¹ Oare mai pot atunci creștinii evita chemarea urgentă la o reformare radicală a capitalismului? Cum putem începe procesul de reformă și cum ar arăta un sistem alternativ? Acesta va fi subiectul unui alt articol din seria *Cambridge Papers*.

Mulțumiri

Aș dori să mulțumesc celor din grupul de autori responsabili de seria *Cambridge Papers*; de asemenea, aș dori să mulțumesc următoarelor persoane pentru observațiile făcute la versiunile preliminare ale acestui articol: Paul Mills, Paul Shepanski, John Ashcroft, Jonathan Rushworth, Richard Barkham, Mike King, Will Candler, Maeve Thompson și mulți alți prieteni. Îmi asum în întregime responsabilitatea pentru toate erorile care s-au strecurat în textul articolului.

Dr. Michael Schluter CBE este fondator al Jubilee Centre, iar în prezent este Director Executiv al organizației Relationships Global, care leagă o serie de organizații ce urmăresc promovarea unei gândiri relaționale la nivel internațional – în principal în Singapore, Africa de Sud, Hong Kong, Australia și Statele Unite ale Americii. Michael Schluter deține un doctorat în economie agricolă de la Universitatea Cornell și a lucrat în Africa de Est în calitate de consultant pentru Banca Mondială și pentru International Food Policy Research Institute. La întoarcerea în Marea Britanie, el a inițiat Jubilee Centre în 1983 și a lansat Relationship Foundation în 1993. Este căsătorit cu Auriel și împreună au 3 copii și 12 nepoți. A participat, în calitate de co-autor, la mai multe cărți, dintre care amintim: *The R Factor* (1993), *The R Option* (2003), *Jubilee Manifesto* (2005) și *The Relational Manager* (2009).

Note

[1] www.de-fact-o.com/fact_read.php?id=110

[2] James Gustav Speth, *The Bridge at the End of the World: Capitalism, the Environment and Crossing from Crisis to Sustainability* (Yale University Press, 2008, p. 145).

[3] Așa-numita „ipoteză Weber-Tawney”. Vezi în special R. H. Tawney, *Religion and the Rise of Capitalism* (publicată în 1926; republicată: Read Books, 2006).

[4] Paul Collier, *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can be Done About It* (Oxford University Press, 2007).

[5] Michael Novak, *The Spirit of Democratic Capitalism* (The IEA Health and Welfare Unit, 1991, p. 14).

[6] Bernard-Henri Lévy, „Does the free market corrode moral character?” (articol on-line la adresa www.templeton.org/market, toamna 2008).

[7] De exemplu, Deuteronom 25:13–16 și Mica 6:10–11.

[8] Proverbe 11:26.

[9] De exemplu, Deuteronom 17:14–20; 1 Samuel 8; 1 Regi 21; Apocalipsa 13, etc.

[10] Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* (CUP, 1990).

[11] Această idee este argumentată în Michael Schluter, „What Charter for Humanity?”, (*Cambridge Papers*, vol. 15, nr. 3, 2006).

[12] Matei 22:34–40.

[13] De exemplu, Matei 4:4; Matei 5:11–20; Marcu 7:9–13.

[14] De exemplu, 1 Timotei 1:8; 2 Timotei 3:16.

[15] Coloseni 1:15–20.

[16] Michael Schluter și John Ashcroft, *Jubilee Manifesto: a framework, agenda and strategy for Christian social reform* (IVP, 2005). Vezi în special capitolele 11 și 12 de Paul Mills.

[17] Matei 6:24.

[18] Matei 22:34–40.

[19] Exod 20:2–3. De asemenea, vezi avertismentul rostit de Isus în Luca 12:13–21.

[20] Citat în Ben Runnell, „Debt is Capitalism’s dirty little secret” (*Financial Times*, 30 iunie, 2009).

[21] Matei 25:26–27; Luca 19:22–23. Pentru legitimitatea identificării unor lecții de economie în textul parabolilor, vezi Christopher Townsend și Michael Schluter, *Economics in the Parables of Jesus* (text pregătit pentru Jubilee Centre, 1985).

[22] De exemplu, Matei 20:1–16; Luca 16:9; Marcu 12:41–44.

[23] Matei 25: 26–27.

[24] Psalmul 37:21. Acest argument este prezentat în detaliu în *Cambridge Papers*, vol. 9, nr. 2, 2000).

[25] Pentru istoria companiei Enron, vezi filmul *Enron: The Smartest Guys in the Room* (2005).

[26] Vezi Leviticul 25:8–11.

[27] 1 Regi 21. Pentru o analiză a acestor teme, vezi Michael Schluter, „Roots: Biblical norm or cultural anachronism?” (*Cambridge Papers*, vol. 4, nr. 4, 1995; în limba română: „Rădăcini: normă biblică sau anacronism cultural?”, în Seria de studii creștine *Areopagus*, nr. 2, 2013).

[28] Vezi Helen Hayward, *Attitudes to the Ownership and Distribution of Land in Britain 1500–1930* (Jubilee Centre, Cambridge, octombrie 1991).

[29] De exemplu, vezi Raymond Lang et al., *Families in Debt* (Jubilee Centre, Cambridge, 1988).

[30] De exemplu, Deuteronom 23:19–20; Leviticul 25:35–38.

[31] De exemplu, Deuteronom 15:1–6; 31:10; Neemia 10:31.

[32] De exemplu, Geneza 2:2–3; Exodul 20:8–11; Isaia 58:13–14; Marcu 2:28. În mod clar, unul dintre obiectivele legilor legate de Sabat era protejarea persoanelor vulnerabile (vezi Deuteronom 5:12–15).

[33] Un exemplu în acest sens este decizia de a permite magazinelor să fie deschise duminica – fapt ce a făcut ca, în 2002, în 1.5 milioane de familii cu copii ce depindeau de părinții lor, unul dintre părinți de obicei a trebuit să fie la serviciu duminica. Vezi Matt Barnes și Caroline Bryson, *Keep Time For*

Children: The Incidence of Weekend Working (National Centre for Social Research, London, 2004).

[34] Social Justice Policy Group, *Breakdown Britain: Interim Report on the State of the Nation* (Centre for Social Justice, London, 2006); de asemenea, J. Margo și M. Dixon, *Freedom's Orphans: Raising Youth in a Changing World* (Institute for Public Policy Research, London, 2006).

[35] Rebecca O'Neill, *Experiments in Living: The Fatherless Family* (Civitas, London, septembrie 2002).

[36] Margo și Dixon, op. cit., p. 95.

[37] Vezi citatul de la începutul acestui articol.

[38] Romani 3:23.

[39] Matei 18:7.

[40] Vezi Isaia 58, în special v. 6.

[41] Vezi Matei 18:7; Matei 5:11–20, în special v. 13.

Articolele din seria *Cambridge Papers*
publicate în 2013 de către
Centrul Areopagus din Timișoara,
cu sprijinul oferit de
European Christian Political Foundation:

Faith versus Prudence? Christians and Financial Security

(Paul Mills)

Is Capitalism Morally Bankrupt? Five moral flaws and their social consequences

(Michael Schluter)

Relationism: Towards Christian Values in Public Life

(Michael Schluter)

Roots: biblical norm or cultural anachronism?

(Michael Schluter)

Secularisation: is it inevitable?

(John Coffey)

The Great Financial Crisis: A biblical diagnosis

(Paul Mills)

Află mai mult pe:
www.excelsiorart.ro

ISBN 978-973-592-324-2

Centrul de Educație Creștină și Cultură Contemporană Areopagus
Calea Martirilor 104, Timișoara
www.areopagus.ro